

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ALKOL KULLANMA SIKLIĞI VE ALKOL KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER*

Taner DAĞCI, Gönül DİNÇ, Cemil ÖZCAN

Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

ÖZET

Kesitsel tipteki araştırma 1995-1996 eğitim öğretim yılında Celal Bayar Üniversitesi'nde (CBÜ) eğitim gören 3850 öğrenciden seçilen 403 öğrenciye anket uygulanması ile yapılmıştır.

Celal Bayar Üniversitesi öğrencilerinde alkol kullanma sıklığı %40.2'dir. Bu oran erkeklerde %49.7, kızlarda %30.5'dir ($p<0.001$). Alkolü deneme yaşı ortalaması ve standart sapması 16.6 ± 2.3 yıldır. Alkole başlamada etkili olanlar; grup arkadaşlarının alkol kullanması (%31.9), merak (%31.4), medyanın özendirmesidir (%13.7).

İçilen alkol miktarının ortalaması ve standart sapması ayda 12.8 ± 15.8 ünite (ortanca 5) ve içilen sürenin ortalaması ve standart sapması 33.9 ± 21.4 aydır (ortanca 20). Alkol kullanımının arttırıldığı durun ların başında neşe, üzüntü-sıkıntı gelmektedir. Alkol kullanımının önlenmesi için önerilerin %25.4'ünü 18 yaş altındakilere alkol satışının yasaklanması oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: Alkol kullanma sıklığı, öğrencilerde alkol kullanma sıklığı

SUMMARY

A cross sectional study was carried out to obtain drinking prevalence of the 3850 students, attending to Celal Bayar University in 1995-1996. Study sample was 403 students. The data was collected by a questionnaire.

Drinking prevalence of the students was 40.2 %. Drinking rate was 49.7 % for males and 30.5 % for females ($p<0.001$). The onset age of drinking was 16.6 ± 2.3 years. The factors for beginning drinking were influence of drinker friends (31.9 %), curiosity (31.4 %), and advertisements (13.7 %).

The mean unit of alcohol consumption for a month was 12.8 ± 15.8 units while the median was 5 units. The mean drinking period was 33.9 ± 21.4 months, while the median was 20 months. Alcohol consumption increased with happiness and stress. Prohibition of alcohol products to under 18 years was 25.4 % among all suggestions to prevent drinking.

Key words: Drinking prevalence, drinking prevalence of the students

Alkol kullanımının neden olduğu sorunlar günümüzde ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. Bu kullanımlara bağlı fiziksel ve ruhsal hastalıklar, intiharlar, kazalar, yaralanmalar ve ölümler giderek artmaktadır. Temelde sağlıksız olan bireyleri daha da sağlıksız konumlara götürmesinin yanısıra, yol açtığı sosyal sorunlarla alkol kullanımı günümüzde sosyal yanı daha ağır basan biopsikososyal hastalık

olarak kabul edilmektedir. Genel olarak madde kullanımlarında önemli yeri olan alkol, oluşturduğu sorunların çok genişçe bir yelpaze oluşturması, çok miktarda tüketilmesi ve tüketiminin sürekli artması nedeniyle üzerinde durulması gerekli olan sosyal bir sorun haline gelmiştir (1,2). 1985 yılında bazı ülkelerdeki alkol tüketim oranları; Fransa'da %13.3, Portekiz'de

* Çalışma VI. Ulusal Halk Sağlığı Kongresinde poster olarak sunulmuştur.

%13.1, İtalya'da %11.6, Federal Almanya'da %10.5, Danimarka'da %9.9, Hollanda'da %8.5, Amerika ve Kanada'da %8.0, İngiltere'de %7.1, İsveç'te %5.2, Norveç'te %4.2'dir. Alkol tüketiminin ülkeler arası farklılığında ekonomik gelişme, genetik yatkınlık, kültür, alkollü içki içmeme geleneği, dini yasaklar önemli bir rol oynamaktadır (3). Ülkemizde alkol konusunda sınırlı sayıda yapılmış araştırmaların sonuçları da, gençlerde alkol kullanım oranlarının arttığını düşündürmektedir. 1972 yılında üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada %17 oranında alkol kullanma sıklığı saptanmış olup, 1986 yılında yapılmış bir çalışmada ise bu oran %62 olarak bulunmuştur (4).

Alkol bağımlıları veya çok miktarda alkol tüketenlerde en yaygın tıbbi problemler; yaşam süresinde kısılma, travma, akut alkolik karaciğer hastalığı, peptik ülser, kronik obstruktif akciğer hastalığı, pnömoni, hipertansiyon, gastrit, epileptiform bozukluklar, akut beyin sendromu, periferik nörit, iskemik kalp hastalığı ve sirozdur. Alkol kullananlarda mortalite nedenlerinden kardiyovasküler hastalıklar (%21.4), intiharlar (%14.7), kazalar (%11.1), siroz (%11.0) ve malign tümörler (%10.8) en yaygın olanlardır. Ayrıca gebelik sırasında alkolün yan etkilerinin (embriyotoksik, teratojenik) neden olduğu fetal anomaliler de önemlidir (5,6,7).

Bu çalışmada, Celal Bayar Üniversitesinde okuyan öğrencilerde alkol kullanma durumu ve alkol kullanımı ile ilgili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel tipteki araştırma, 1995-1996 eğitim-öğretim yılında Celal Bayar Üniversitesi'nde okuyan 3850 öğrenciden sistematik rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 403'üne anket uygulanması şeklinde yapılmıştır. Örnek büyüklüğü, $p=0.30$ ve d (yanılma düzeyi) = 0.05 alınarak hesaplandığında 309 bulunmasına rağmen 403 kişi çalışmaya alınmıştır. Fakültelerden örneklem kapsamına alınacak öğrenci sayısı, her fakülte öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki ağırlığı ile orantılı olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan öğrenci sayılarına göre örneğe girecek öğrencilerin seçiminde, öncelikle her fakülte içinde tüm sınıflar arasından rastgele sınıflar seçilmiş; bu sınıflar içinde de sistematik örnekleme ile her sınıftan örneğe girecek öğrenciler belirlenmiştir. Anketin ön uygulaması yapıldıktan sonra anket formunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve araştırmacılar tarafından gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra öğrencilerin anketleri doldurmasıyla veriler toplanmıştır. Öğrencilerin doğru yanıt verebilmesi için anket formlarına ad, soyad ve okul numaraları yazılmaması istenmiştir. Anket doldurma esnasında öğrencilerin birbirlerinden etkilenmemeleri için gerekli koşullar sağlanmıştır. Kişiler hangi içkiden ne kadar içtiklerini belirtmiş olup bu değerler daha sonra üniteye dönüştürülmüştür. 1 Ünite veya standart drink yaklaşık 13.6 gram alkol içerir. 360 ml bira, 120 ml şarap, 30 ml %45-50'lik içki (viski v.b) yaklaşık "1 ünite" veya "standart drink"e eşdeğerdir (8).

Veriler bilgisayarda EPI 5 istatistik programı yardımıyla değerlendirilmiştir. Analizlerde ki-kare testi, bağımlı örneklerde ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

CBÜ'de 1995-1996 yılında örgün eğitim gören 3850 öğrenciden çalışmaya katılan 403 öğrencinin 203'ü (%50.4) erkek, 200'ü (%49.6) kız olup; yaş ortalamaları ve standart sapması 20.5 ± 2.1 yıl, yaş ortancası 19.0 yıldır.

Öğrencilerin %59.3'ü alkol kullanmayı denemiştir. Alkol kullanmayı deneme yaş ortalaması ve standart sapması 16.6 ± 2.3 yıl, ortancası 16.0 yıldır. Alkol kullanmayı deneyen 239 öğrencinin %67.8'i halen alkol kullanmaktadır. Tüm öğrencilerin % 40.2'si alkol kullanmakta olup, bu oran erkek öğrencilerde %49.7, kız öğrencilerde ise yüzde 30.5'dir (ki-kare testi, $p=0.0001$). Fakültelere göre alkol kullanım oranı Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu'nda (BESYO) %81.8, İktisat Fakültesi'nde %71.2, Mühendislik Fakültesi'nde %70.5 Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda (SHMYO) %66.6, Fen-Edebiyat Fakültesi'nde %65.2, Tıp Fakültesi'nde %57.1, Demirci Eğitim Fakültesi'nde %51.3 bulunmuştur (ki-kare testi, $p= 0.203$). Öğrencilerin %1.3'ü her gün düzenli olarak en az 1 ünite (drink) alkol kullanmaktadır. Çoğunlukla kullanılan içki türlerine bakıldığında öğrencilerin %88.2'sinin birayı, %10.7'sinin rakıyı, %1.1'nin diğer içkileri tercih ettiği saptanmıştır.

Öğrencilerin ayda içtiği alkol miktarının ortalaması ve standart sapması 12.8 ± 15.8 ünitedir (ortanca

5.0). Öğrencilerin alkol kullanma sürelerinin ortalaması ve standart sapması 33.9 ± 21.4 aydır (ortanca 20). Grup arkadaşlarının alkol kullanması alkole başlamada etkili en sık neden olup (% 31.9) ikinci sırayı merak almıştır (% 31.4) (Tablo I).

Tablo I- Öğrencilerin alkole başlamada etkili olduğunu belirttikleri etkenlerin dağılımı (n=239)

	Sayı	%
Grup arkadaşlarının alkol kullanması	317	31.9
Merak	312	31.4
Medyanın özendirilmesi	135	13.7
Sevilen-sayılan kişilerin kullanması	112	11.4
Olgun görünme	105	10.6
Stres	7	0.7
Nedeni yok	3	0.3
Toplam	991*	100.0

*Bir veya birden fazla yanıt verilmiştir.

Tablo II'de görüldüğü gibi alkol kullanma nedenleri arasında arkadaşlarla içilmekten hoşlanılması, keyif vermesi, sıkıntıyı azaltması ilk sıraları almıştır. Alkol kullanımının sıklıkla arttırıldığı durumların başında neşe ve üzüntülü-sıkıntılı durumlar gelmektedir (Tablo III).

Tablo II- Alkol kullanan öğrencilerin alkol kullanma nedenleri (n=162)

Alkol kullanma nedenleri	Sayı	%
Arkadaşlarımla kullanmaktan hoşlanıyorum	107	46.3
Keyif veriyor	82	35.5
Sıkıntımı hafifletiyor	41	17.8
Nedeni yok	1	0.4
Toplam	231*	100.0

* Bir veya birden fazla yanıt verilmiştir.

Tablo III- Alkol kullanımının arttığı durumların dağılımı (n=162)

Alkol kullanımının arttığı durumlar	Sayı	%
Neşe	110	44.9
Özünü	61	24.8
Sıkıntı	59	24.1
Nedeni yok	12	4.9
Arkadaşlarımla kullanmaktan hoşlanıyorum	3	1.3
Toplam	245*	100.0

* Bir veya birden fazla yanıt verilmiştir.

18 ve altı yaş gruplarında alkol kullanımı yüzde 27.4 oranında olup, 23 ve üstü yaş grubunda ise yüzde 55.9'dur (ki-kare testi, p= 0.015) (Tablo IV).

Tablo IV- Yaş gruplarına göre alkol kullanım oranları*

Yaş Grubu	Alkol Kullanan		Alkol Kullanmayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18 ve altı	14	27.4	37	72.6	51	100.0
19-20	68	37.3	114	62.7	182	100.0
21-22	47	42.3	64	57.7	111	100.0
23 ve üstü*	33	55.9	26	44.1	59	100.0
Toplam	162	40.2	241	58.8	403	100.0

* Ki kare testi, $X^2=10.3$, p=0.015, farklılığı yaratan grup 23 yaş ve üstüdür.

Alkol kullanan öğrencilerin ailelerinde alkol kullanma oranı yüzde 63.6, alkol kullanmayan öğrencilerin ailelerinde alkol kullanma oranı yüzde 29.9'dur (ki-kare testi, p=0.0001).

Öğrencilerin alkol kullanmama nedenlerinin başında sağlığa zararlılık gelmektedir. Ayrıca günah olması, tadının kötü olması, alışkanlık yapması alkolu

kullanmama nedenleri arasında yer almaktadır. Ekonomik yönden yük oluşturması ve aile baskısı alkolu kullanmama nedenleri arasında önemli bir yüzde oluşturmamaktadır (Tablo V).

Tablo V- Öğrencilerin alkol kullanmama ve bırakma nedenleri

	İçmeyenler (n=164)		Bırakanlar (n=77)	
	Sayı	%	Sayı	%
Sağlığa zararlı	96	34.0	85	62.0
Günah	95	33.6	26	19.0
Tadı kötü	50	17.6	7	5.0
Alişkanlık yapıyor	33	11.7	9	6.5
Ekonomik yönden yük	5	1.7	4	3.0
Aile baskısı	3	1.0	6	4.5
Nedeni yok	1	0.4	0	0
Toplam	283*	100.0	137*	100.0

* Bir veya birden fazla yanıt verilmiştir.

Öğrenciler alkol kullanımının önlenmesi için, 18 yaş altındakilere alkol satışının yasaklanması (yüzde 25.4), grup desteğinin sağlanmasını (yüzde 17.8) öneri olarak belirtmişlerdir (Tablo VI).

Tablo VI- Öğrencilerin alkol kullanımının önlenmesi için önerilerin dağılımı (n=403)

	Sayı	%
18 yaş altındakilere alkol satışının yasaklanması	312	25.4
Grup desteği	219	17.8
Tv-radyoda uyarıcı konuşmalar	181	14.8
Psikolog danışmanlığı	181	14.8
Alkole yönelik reklam kısıtlaması	177	14.4
Alkol fiyatlarını artırmak	152	12.3
Birşey yapmaya gerek yok	6	0.5
Toplam	1228*	100.0

* Bir veya birden fazla yanıt verilmiştir.

TARTIŞMA

Araştırma sonucu CBÜ öğrencilerinin yarısından fazlasının alkol kullanmakta olduğu saptanmıştır. Sürekli ve düzenli alkol kullanımı ise oldukça düşüktür. Her ne kadar sürekli ve düzenli alkol kullanımının bu kadar düşük oluşu olumlu olarak görülse de araştırma grubunun çok genç yaşlardan oluşması ve önemli bir bölümünün alkol kullanıyor olması bu kişilerin gelecekte sürekli alkol tüketen gruba geçeceğini düşündürmektedir. Ülkemizde ve diğer ülkelerde genç gruplarda yapılan diğer araştırmalarda da alkol kullanma sıklığı yüzde 18.0-82.0 arasında değişen oranlarda saptanmıştır. Alkol kullanma süresi ve tüketilen alkol miktarının düşük olması olumlu bir sonuçtur. Alkolün sağlığı bozucu etkileri kullanılan alkol miktarı ve süre ile doğru orantılı olarak artmaktadır (4,9-17).

Alkol kullanma nedenlerinden ilk üçü "arkadaşlarla kullanılmasından hoşlanılması, keyif vermesi ve sıkıntının hafifletilmesi" olarak bulunmuştur. Grup arkadaşlarının alkol kullanması alkole başlamada etkili olmaktadır. Yapılan çalışmalarda da alkol kullanmaya başlamada "arkadaşların alkol kullanması" önemli bir faktördür ve gençler alkolü daha çok arkadaşları ile birlikleyken içmektedirler (18-19) Ayrıca basınyayın organlarının yaptıkları alkol reklamlarının gençler üzerindeki etkisi oldukça dikkate değerdir (% 13.7). Araştırma grubunun alkol kullanma süresinin ortancasının 20 ay oluşu, gençlerin üniversite eğitimlerinde büyük olasılıkla arkadaşlarından etkilenerek alkole başladığını düşündürmektedir. Sigara kullanımı ile ilgili genç

gruplarda yapılmış çalışmalarda da grup arkadaşlarının sigaraya başlamada ve kullanıyor olmada oldukça etkili bir faktör olduğu bulunmuştur (20). Bu durum, gençlerin bir gruba dahil olma, daha olgun görünmek gibi nedenlerle hem sigara hem de alkol kullanımı için özel bir risk grubu olduğunu göstermektedir

Alkol kullanan öğrencilerin yüzde 28.5'inin babası, yüzde 3.8'inin annesi, yüzde 10.7'sinin kardeşleri alkol kullanmaktadır. Bunlar diğer çalışmaların sonuçları ile uyumludur (4,15,17). Aileden etkilenme konusunda benzer eğilim sigara kullanımında da söz konusudur (21-23).

Alkol kullanımı Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SHMYO) ve Tıp Fakültesi öğrencilerinde Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu (BESYO), İktisat ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinden daha azdır. Aradaki fark, SHMYO'nun 2 yıllık ön lisans programı olması, Tıp Fakültesi'nin de yalnızca 1. sınıf öğrencilerinin bulunması nedeniyle bu bölümdeki öğrencilerin daha genç olmasından kaynaklanabilir. Yine de bu bölümdeki öğrencilerin alkol kullanma oranı çok düşük değildir. Tıp Fakültesi öğrencilerinin yüzde 57.1'inin, SHMYO öğrencilerinin yüzde 66.6'sının alkol kullandığı belirlenmiştir.

Alkol kullanmayan öğrencilerin alkol kullanmama nedenleri olarak ilk sıralarda sağlığa zararlı olması ve dini inancı gereği günah olması gelmektedir. Müslüman ülkelerde alkol kullanma oranlarının düşük olması dini inançların alkol kullanımını azaltma yönünde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Ancak bu ülkeler için bulunan

verilerin gerçek durumu yansıtmadığı, alkol kullanma oranlarının kayıtlar ve araştırmalar sonucunda bulunan değerlerden daha yüksek olduğu şeklinde görüşler de söz konusudur (1).

KAYNAKLAR

1. Rankin JG, Ashley MJ. Alcohol-related problems and their prevention, In Last JM, ed, Maxcy-Rosenau Public health and preventive medicine, 12 th Edition. Norwalk: Conn., Appleton-Century-Crofts, 1986;1039-1073.
2. Kreitman N, Alcohol consumption and the prevention paradox, Br J Addict 1986;81: 353-363.
3. Produktschap Voor Gedistilleerde Dranken, How many alcoholic beverages are being consumed throughout The World, Schiedam/ Nederland, 1986.
4. Çitım Y. Bilkent Üniversitesi öğrencilerinin alkol kullanım özellikleri ve alkol kullanımını etkileyen bireysel ve psikososyal faktörler. Bilim Uzmanlığı Tezi, 1994.
5. Kalant H. Effects of ethanol on the nervous system. In: Tremolieres T, ed, International Encyclopedia of Pharmacology and Therapeutics, Vol 1, Oxford: Permagon, 1970.
6. Gross MM. Psychobiological contributions to the alcohol dependence syndrome; a selective review of recent research. In: Edwards G, Gross MM, Keller M, et al, eds, Alcohol Related Disabilities, Geneva: World Health Organization, 1977, 107-131.
7. Ashley MJ, Rankin JG. Hazardous alcohol consumption and diseases of the circulatory system. J Stud Alcohol 1980; 41:1040-1070.
8. Pols RG, Hawks DV. Is there a safe level of daily consumption of alcohol for men and women? Recommendations Regarding Responsible Drinking Behavior. Technical Report for The National Health and Medical Research Council, Health Care Committee, Canberra: Australian Government Publishing Service, 1987.
9. Smart RG, Walsh GW. Do some types of alcoholic beverages lead to more problems for adolescents?, J Stud Alcohol 1995 ; 56: 35-38.
10. Donato F, Monarca S, Chiesa R, Feretti D, Modolo MA, Mardi G. Patterns and covariates of alcohol drinking among high school students in 10 Towns in Italy: A Cross- Sectional Study. Drug Alcohol Depend 1995 ; 37: 59-69.
11. Donato F, Assaneli D, Marconi M, Corsini C, Rosa G, Monarca S. Alcohol consumption among high school students and young athletes in North Italy. Rev Epidemiol Sante Publique 1994; 42. 3: 198-206.
12. Kolsek M. Alcohol consumption among junior high school students in The Community of Litija, Slovenia. J Stud Alcohol 1994 ; 55: 55-60.
13. Flisher AJ, Ziervogel CF, Chalton DO, Leger PH, Robertson BA. Risk taking behaviour of Cape Peninsula high school students Part IV. Alcohol Use, S Afr Med J 1993; 83: 480-82.
14. Trends in drug and alcohol use by youth in The USA. Stat Bull Metrop Insure Co.1993;74:19-27.
15. Donato F, Pasquale L, Monarca S, Bonetti F, Chiesa R, Mardi G. Alcohol drinking among adolescents from town and mountainous areas in North Italy. Eur J Epidemiol. 1981 ; 9: 40-49.

16. Suziki K, Matsushita S, Muramatsu T et al. Problem drinkers among high school students in Japan. Arukoru Kenkyuto Yakubutsu Ison. 1991; 26: 145-152.
17. Antalya Kent Merkezinde Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Alkol Kullanma Oranları: Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı İntern Araştırması. 1996, Yayımlanmamış Çalışma.
18. Basten CJ, Pschol M, Kavanagh DJ. Alcohol consumption by undergraduate students Subst Use Misuse 1996; 31:1996.
19. Mayer RR, Forster SL, Murray DM, Wagenaar AC. Social Settings and situations of underage drinking. J Stud Alcohol 1995; 59 :207-215.
20. Dağcı T. Celal Bayar Üniversitesi öğrencilerinin sigara kullanma sıklığı ve sigara kullanımını etkileyen faktörler. 1996. Yayımlanmamış Çalışma.
21. Fadiloğlu Ç. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin sigara içme alışkanlıklarının araştırılması. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1985; 1:23-30.
22. Aykut M, Öztürk Y Erciyes Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan öğrencilerin sigara içme durumu ve bunu etkileyen bazı faktörler. Sağlık Dergisi 1989; 61: 60-72.
23. Özdamar K, Canküyer K, Dinçer K, Türe M. Üniversite öğrencilerinin sigara alışkanlığı üzerine bir araştırma. Doğa Dergisi 1990; 14:669-679.